

Een zachte hand

Leïla Slimani

Een zachte hand

Vertaald uit het Frans
door Gertrud Maes

Nieuw Amsterdam

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Chanson douce*

© 2016 Éditions Gallimard

© 2017 Nederlandse vertaling Gertrud Maes / Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Omslagbeeld © Shoal Faibish

Foto auteur © Catherine Hélie @ Éditions Gallimard

NUR 302

ISBN 978 90 468 2219 7

www.nieuwamsterdam.nl

Voor Émile

Miss Vezzis came from across the Borderline to look after some children who belonged to a lady [...]. The lady said Miss Vezzis was a bad, dirty nurse and inattentive. It never struck her that Miss Vezzis had her own life to lead and her own affairs to worry over, or that these affairs were the most important things in the world to Miss Vezzis.

Rudyard Kipling
Plain tales from the hills

‘Begrijpt u, meneer, begrijpt u wat het betekent als je nergens meer heen kunt?’ De vraag die Marmeladov hem de vorige dag had gesteld schoot hem ineens weer te binnen. ‘Want ieder mens moet ergens heen kunnen.’

Dostojevski
Misdaad en straf

De baby is dood. Er waren maar een paar seconden voor nodig geweest. Volgens de dokter had het jongetje niet geleden. Ze hebben hem in een grijze hoes gelegd en de rits dichtgetrokken over het verminkte lichaampje dat tussen het speelgoed had gedreven. Toen de hulpdiensten arriveerden, leefde het kleine meisje nog. Ze heeft gevochten als een leeuw. Er zijn sporen van een worsteling gevonden, stukjes huid onder haar weke nagels. In de ambulance die haar naar het ziekenhuis bracht was ze onrustig en schokte ze door de spasmen. Met uitpuilende ogen leek ze naar lucht te happen. Haar keel zat vol bloed. Haar longen waren geperforeerd en haar hoofd was hard in botsing gekomen met de blauwe ladekast.

De plaats delict is gefotografeerd. De politie heeft vingerafdrukken genomen en de badkamer en de kinderkamer opgemeten. Het mooie vloerkleed was doordrenkt met bloed. De aankleedtafel lag half omver. Het speelgoed werd meegenomen in verzegelde, doorzichtige zakken. Zelfs de blauwe ladekast zal later een rol spelen in het proces.

De moeder was in shock. Dat zei de brandweer, herhaalde de politie en noteerden de journalisten. Toen ze de kamer binnenkwam waar haar kinderen lagen, heeft ze een schreeuw gegeven, een schreeuw uit de diepte, het gehuil van een wolvin. De muren trilden ervan. Die dag in mei werd een zwarte dag. Ze heeft overgegeven, en zo vond de politie haar, met bevulde kleren, op haar hurken in de kamer, schokkend van de hik. Ze schreeuwde haar longen uit haar lijf. De ambulancebroeder knikte onmerk-

baar, ze hesen haar overeind, ondanks haar verzet en schoppende benen. Langzaam trokken ze haar omhoog, waarna de jonge co-assistent van het traumateam haar een kalmerend middel toediende. Het was zijn eerste stagemoed.

De andere vrouw heeft hij ook moeten redden. Even professioneel en even objectief. Zelf sterven was haar niet gelukt. Doden wel. Ze had haar beide polsen doorgesneden en het mes in haar keel gestoken. Bewusteloos lag ze op de grond, naast het kinderbedje. Ze zetten haar overeind en namen haar hartslag en bloeddruk op. Daarna legden ze haar op de brancard en de jonge stagiair bleef met een hand op haar hals drukken.

Beneden hebben de burens zich inmiddels verzameld voor het gebouw. Er staan vooral vrouwen. Het is bijna tijd om de kinderen van school te gaan halen. Met gezwollen ogen van het huilen kijken ze naar de ambulance. Ze huilen en willen weten wat er aan de hand is. Ze gaan op hun tenen staan. Proberen te zien wat er gaande is achter het politielint en in de ziekenwagen die met loeiende sirene optrekt. Ze fluisteren elkaar nieuwe feiten in het oor. Het gerucht doet al de ronde. Er is iets ergs gebeurd met de kinderen.

Het is een mooi pand, in de rue d'Hauteville, in het tiende arrondissement. Een pand waar de burens elkaar hartelijk groeten, zonder elkaar verder te kennen. Het appartement van de familie Massé bevindt zich op de vijfde verdieping. Het is het kleinste appartement van het complex. Bij de geboorte van hun tweede kind hebben Paul en Myriam in de woonkamer een scheidingswand laten optrekken. Ze slapen in een piepklein kamertje, tussen de keuken en het raam aan de straatkant. Myriam houdt van vintage meubels en berberkleden. Aan de muur heeft ze Japanse prenten hangen.

Vandaag is ze expres vroeger thuisgekomen. Ze bekortte een vergadering en stelde de bestudering van een dossier uit tot de volgende dag. Zittend op het klapstoeltje, in het metrostel van

lijn 7, zei ze bij zichzelf dat ze de kinderen ging verrassen. Toen ze arriveerde, ging ze bij de bakker langs. Ze kocht een stokbrood, een toetje voor de kinderen en een sinaasappelcakeje voor de oppas. Die vindt dat zo lekker.

Ze was van plan met ze naar de draaimolen te gaan. En daarna zouden ze met elkaar boodschappen doen voor het avondeten. Mila zou een speeltje eisen, Adam zou in zijn wandelwagen zitten sabbelen op een hompje brood.

Adam is dood. Mila gaat het niet redden.

‘Geen illegaal, zijn we het daarover eens? Voor de werkster of de schilder stoort me dat niet. Die mensen moeten ook werken, maar om op de kinderen te passen is het te riskant. Ik wil niet iemand die bang is om de politie te bellen of naar het ziekenhuis te gaan als er een probleem is. En verder niet te oud, geen hoofddoek en geen rookster. Wat ik belangrijk vind is dat ze actief en beschikbaar is. Dat zij werkt zodat wij kunnen werken.’

Paul heeft alles voorbereid. Hij heeft een vragenlijst opgesteld en per gesprek een half uur gepland. Ze hebben hun zaterdagmiddag vrijgehouden om een nanny voor de kinderen te vinden.

Een paar dagen eerder, toen Myriam het met haar vriendin Emma had over hun zoektocht, beklagde die zich over de vrouw die op haar jongens paste. ‘Mijn oppas heeft hier twee zoons, daarom kan ze nooit later blijven of ’s avonds babysitten. Dat is echt onhandig. Hou dat in je achterhoofd bij de gesprekken. Als ze kinderen heeft, kunnen die beter zitten in het land waar ze vandaan komt.’ Myriam had haar bedankt voor het advies. Maar eigenlijk had ze Emma’s betoog beschamend gevonden. Als een werkgever op die manier over haar of een van hun andere vriendinnen had gepraat, zouden ze moord en brand hebben geschreeuwd over discriminatie. Het idee dat een vrouw werd afgewezen omdat ze kinderen had, vond ze verschrikkelijk. Met Paul begint ze liever niet over het onderwerp. Haar man is net als Emma. Een pragmaticus, die zijn gezin en zijn werk vooropstelt.

Vanochtend hebben ze met z’n vieren, als gezinnetje, inkopen gedaan. Mila op Pauls nek en Adam slapend in zijn kinderwagen.

Ze hebben bloemen gekocht en nu ruimen ze het appartement op. Ze willen graag een goed figuur slaan tegenover de nanny's die straks langskomen. Dus verzamelen ze de boeken en tijdschriften die overal op de vloer slingeren, zelfs onder hun bed en in de badkamer. Paul vraagt Mila haar speelgoed op te bergen in grote plastic bakken. Jengelend weigert het meisje en uiteindelijk stapelt hij het zelf maar op tegen de muur. De kleren van de kinderen vouwen ze op en ze verschonen de bedden. Ze soppen, gooien weg en proberen verbeteren hun benauwde appartement te luchten. Ze willen dat de vrouwen zien dat ze geschikte mensen zijn, serieuze, ordelijke mensen, die proberen hun kinderen het allerbeste te geven. Dat ze begrijpen wie er de baas is.

Mila en Adam doen hun middagslaapje. Myriam en Paul zitten op de rand van hun bed. Bezorgd en opgelaten. Ze hebben hun kinderen nog nooit aan iemand anders toevertrouwd. Myriam was bezig met de laatste loodjes van haar rechtenstudie toen ze zwanger werd van Mila. Twee weken voor de bevalling kreeg ze haar bul. Paul deed de ene stage na de andere, vol van het optimisme waar Myriam voor was gevallen toen ze hem leerde kennen. Hij was ervan overtuigd dat hij voor twee kon werken. Er zeker van dat hij carrière zou maken in de muziekproductie, ondanks de crisis en de bezuinigingen.

Mila was een broze, prikkelbare baby, die aan één stuk door hilde. Ze groeide niet, weigerde de borst van haar moeder en de flesjes die haar vader klaarmaakte. Daardoor vergat Myriam, met haar hoofd in de wieg, zelfs dat de buitenwereld bestond. Haar ambities beperkten zich ertoe dat ziekelijke, schreeuwende meisje een paar gram te laten aankomen. De maanden gleden voorbij zonder dat ze er erg in had. Overal namen Paul en zij Mila mee naartoe. Ze deden alsof ze niet zagen dat hun vrienden zich daaraan ergerden en achter hun rug om zeiden dat een baby niet thuishoort in een café of op de bank in een restaurant. Maar

van een babysitter wilde Myriam niets weten. Alleen zij was in staat haar dochttertje te geven wat ze nodig had.

Mila was nog maar net anderhalf toen Myriam opnieuw zwanger werd. Ze bleef daarna altijd volhouden dat het een ongelukje was. 'De pil is nooit honderd procent betrouwbaar,' zei ze lachend tegen haar vriendinnen. Maar in werkelijkheid had ze die zwangerschap beraamd. Adam was een excuus om niet weg te hoeven uit de knusheid van thuis. Paul vond het prima. Hij was net aangenomen als assistent-geluidstechnicus bij een bekende studio, waar hij dag en nacht doorbracht, gegijzeld door de grillen van artiesten en hun agenda. Zijn vrouw leek op te bloeien in het primitieve moederschap. En dit beschutte leven, ver van de wereld en andere mensen, beschermde hen tegen alles.

Maar daarna begon de tijd lang te lijken, het perfecte gezinsmechaniek blokkeerde. Pauls ouders, die hen na de geboorte van het meisje waren gaan helpen, brachten steeds meer tijd door in hun buitenhuis, waar ze aan een ingrijpende verbouwing waren begonnen. Een maand voor Myriams bevalling planden ze een reis van drie weken door Azië en ze vertelden dat pas op het allerlaatste moment aan Paul. Die werd boos en beklagde zich bij Myriam over het egoïsme en de lichtzinnigheid van zijn ouders. Maar Myriam was opgelucht. Ze had Sylvie niet graag om zich heen. Met een glimlach hoorde ze diens raadgevingen aan en ze beet op haar tong als ze haar schoonmoeder in de koelkast zag rommelen, vol commentaar op de levensmiddelen die daar lagen. Sylvie kocht altijd biologisch geteelde sla. Ze maakte Mila's eten klaar, maar liet in de keuken een vieze bende achter. Myriam en zij waren het nooit ergens over eens, en in het appartement hing een bedrukte, broeierige sfeer, die elk moment kon omslaan in openlijke ruzie. 'Laat je ouders toch lekker leven. Ze hebben gelijk dat ze ervan profiteren nu ze vrij zijn,' had Myriam ten slotte tegen Paul gezegd.

Ze voorzag niet wat haar te wachten stond. Met twee kinderen

werd alles ingewikkelder: de boodschappen, het badje, naar de dokter, het huishouden. De rekeningen stapelden zich op. Myriam raakte in de put. Ze begon de uitstapjes naar het park te haten. De winterdagen leken haar eindeloos lang. Mila's kuren werkten haar op de zenuwen en Adams eerste gebrabbel liet haar koud. Met de dag groeide haar behoefte om in haar eentje te gaan wandelen, en ze had de neiging om het buiten als een gek op een schreeuwen te zetten. 'Ze verslinden me levend,' zei ze soms.

Ze was jaloers op haar man. 's Avonds stond ze hem zenuwachtig bij de deur op te wachten. Een uur lang beklagde ze zich over het geschreeuw van de kinderen, de afmetingen van het appartement en haar gebrek aan tijd voor zichzelf. Als ze hem liet praten en hij vertelde over grandioze opnamesessies met een hiphopgroep, beet ze hem toe: 'Jij hebt geluk.' Maar hij antwoordde: 'Nee, jij hebt geluk. Ik zou ze heel graag zien opgroeien.' Bij dat spel was er nooit een winnaar.

's Nachts lag Paul naast haar, in de diepe slaap van iemand die de hele dag heeft gewerkt en van een welverdiende rust geniet. Zij werd gekweld door bitterheid en spijt. Ze dacht aan de moeite die ze had gedaan om haar studie af te maken, ondanks gebrek aan geld en ouderlijke steun, aan hoe blij ze was geweest toen ze zich advocaat mocht noemen, aan de eerste keer dat ze de toga aanhad en Paul haar had gefotografeerd, staand voor de deur van het pand waar ze woonden, trots en met een grote glimlach.

Maandenlang deed ze alsof ze de situatie verdroeg. Zelfs tegen Paul kon ze niet zeggen hoe erg ze zich schaamde. Hoe ze zich voelde doodgaan omdat ze over niets interessanter kon vertellen dan over de kuren van de kinderen en de gesprekken tussen onbekenden die ze afluisterde in de supermarkt. Ze begon alle uitnodigingen voor etentjes af te slaan en telefoontjes van vrienden te negeren. Vooral vrouwen wantrouwde ze, want die kon-

den zo wreed uit de hoek komen. Met liefde wurgde ze degenen die deden alsof ze haar bewonderden, of erger nog, alsof ze haar benijdden. Ze kon er niet meer tegen hen zich te horen beklagen over hun werk of dat ze hun kinderen niet genoeg zagen. Maar onbekenden vreesde ze het meest. Mensen die in alle onschuld vroegen wat zij deed en zich van haar afkeerden bij het horen van haar huisvrouwenbestaan.

Toen ze eens boodschappen had gedaan bij de Monoprix op de boulevard Saint-Denis, merkte ze dat ze onopzettelijk een paar kindersokken had gegapt, die nog in de kinderwagen lagen. Ze was vlak bij huis en ze had ze best nog even naar de winkel kunnen gaan terugbrengen, maar dat deed ze niet. Tegen Paul zei ze er niets over. Het was van geen enkel belang, en toch moest ze er steeds aan denken. Na dat voorval ging ze regelmatig naar de Monoprix en verstopte ze in de kinderwagen van haar zoontje een fles shampoo, een tube crème of een lippenstift die ze nooit zou gebruiken. Ze wist heel goed dat als ze zou worden aangehouden, ze alleen maar de rol van drukbezette moeder hoefde te spelen en er waarschijnlijk niemand aan haar eerlijkheid zou twifelen. Die belachelijke diefstallen brachten haar in vervoering. Op straat liep ze in zichzelf te lachen, met het gevoel dat ze de hele wereld voor de gek hield.

Toen ze Pascal toevallig tegenkwam, beschouwde ze dat als een teken. Haar vroegere studiegenoot van de rechtenfaculteit herkende haar niet meteen, met haar te wijde broek, versleten laarzen en haar ongewassen haar in een knotje. Ze stond bij de draaimolen, waar Mila niet vanaf wilde. ‘Dit is echt het laatste rondje,’ herhaalde ze telkens als haar dochttertje, dat zich stevig vasthield aan haar paard, langskwam en naar haar zwaaide. Ze keek op: Pascal lachte naar haar, met gespreide armen om uitdrukking te geven aan zijn blijdschap en verrassing. Ze lachte

terug, haar handen krampachtig om de kinderwagen geklemd. Pascal had niet veel tijd, maar gelukkig was zijn afspraak vlak bij waar Myriam woonde. ‘Ik moest toch net naar huis. Lopen we samen een eindje op?’ stelde ze voor. Myriam greep Mila, die krijste als een speenvarken. Ze wilde niet lopen, maar Myriam glimlachte hardnekkig en deed alsof ze de situatie onder controle had. Intussen bleven haar gedachten hangen bij de oude trui die ze onder haar jas droeg en waarvan de lubberende col Pascal niet kon zijn ontgaan. Driftig streek ze herhaaldelijk over haar slapen, alsof dat volstond om haar doffe, ongekamde haar te fatsoeneren. Pascal leek niets in de gaten te hebben. Hij vertelde over het kantoor dat hij met twee studievrienden was gestart en over de problemen en het plezier van eigen baas zijn. Ze hing aan zijn lippen. Mila bleef hem maar onderbreken en Myriam had er alles voor willen geven om haar stil te laten zijn. Zonder haar ogen van Pascal af te houden, zocht ze in haar jaszakken en haar tas naar een lolly of een snoepje, of wat dan ook, om het zwijgen van haar dochtertje af te kopen.

Pascal keek nauwelijks naar de kinderen. Hij had haar niet gevraagd hoe ze heetten. Zelfs Adam, die met een vredig, schattig gezichtje in zijn wagen lag te slapen, leek hem niet te vertederen of te ontroeren.

‘Hier is het.’ Pascal kuste haar op de wang. Hij zei: ‘Ik vond het heel leuk om je weer te zien,’ en ging een gebouw binnen, waarvan de zware blauwe deur met een klap dichtviel zodat Myriam schrok. In stilte begon ze te bidden. Daar op straat was ze zo wanhopig dat ze op de grond had kunnen gaan zitten huilen. Ze had zich aan Pascals been willen vastklampen en hem willen smeken haar mee te nemen, haar een kans te geven. Eenmaal thuis was ze volkomen uitgeput. Ze keek naar Mila, die rustig speelde. Ze deed de baby in bad en zei bij zichzelf dat dit geluk, dit gewone, stille geluk waar ze in vastzat, niet genoeg was om haar te troosten. Pascal had haar vast en zeker uitgelachen. Mis-

schien had hij zelfs vroegere studiegenoten gebeld om te vertellen over het sneue leven van Myriam, die ‘er niet uitziet’ en die ‘niet de carrière heeft gemaakt die je zou verwachten’.

De hele nacht spookten er verzonnen gesprekken door haar hoofd. De volgende ochtend was ze nog maar net onder de douche vandaan, toen ze een sms’je hoorde binnenkomen. ‘Ik weet niet of je van plan bent om weer in het recht aan het werk te gaan. Als je belangstelling hebt, kunnen we erover praten.’ Myriam kon wel gillen van blijdschap. Ze begon door het appartement te springen en knuffelde Mila, die vroeg: ‘Wat is er, mama? Waarom lach je?’ Later vroeg Myriam zich af of Pascal haar wanhoop had gevoeld of dat hij het gewoon als mazzel beschouwde dat hij Myriam Charfa, de meest serieuze studente die hij ooit had ontmoet, tegen het lijf was gelopen. Misschien dacht hij dat hij buitengewoon gezegend was dat hij een vrouw zoals zij in dienst kon nemen en haar weer op het pad van de rechten kon zetten.

Myriam praatte er met Paul over, maar zijn reactie stelde haar teleur. Hij haalde zijn schouders op. ‘Ik wist niet dat je wilde werken.’ Dat maakte haar verschrikkelijk kwaad, meer dan gerechtvaardigd was. Al snel werd het gesprek venijnig. Zij maakte hem uit voor egoïst, hij noemde haar gedrag onlogisch. ‘Mij best als je gaat werken, maar hoe doen we dat dan met de kinderen?’ Hij deed schamper en maakte haar ambities ineens tot iets belachelijks, waarmee hij haar nog meer het gevoel gaf dat ze daadwerkelijk zat opgesloten in hun appartement.

Toen de gemoederen bedaard waren, bekeken ze rustig de mogelijkheden. Het was eind januari: er was echt geen hoop op een plaatsje in een kinderdagverblijf of bij een ander soort opvang. Op het stadhuis kenden ze niemand. En als Myriam weer ging werken, zouden ze in de ongunstigste inkomensschijf terecht komen: te rijk om zomaar recht te hebben op een toeslag en te arm om straffeloos een nanny in dienst te kunnen nemen. Uiteindelijk kozen ze toch voor die oplossing, nadat Paul had

opgemerkt: ‘Als je de overuren meerekent, verdienen jij en de oppas ongeveer evenveel. Maar ja, als je denkt dat jij je daardoor kunt ontplooien...’ Aan dat gesprek hield ze een bittere nasmaak over. Ze nam het Paul kwalijk.

Ze wilde het goed aanpakken. Om zichzelf gerust te stellen ging ze naar een bedrijf dat onlangs in de buurt was geopend. Een klein, eenvoudig ingericht kantoortje, gedreven door twee jonge vrouwen van begin dertig. De babyblauwe voorgevel was versierd met sterren en goudkleurige dromedarisjes. Myriam belde aan. Van achter de ruit bekeek de bazin haar geringschattend. Ze stond langzaam op en stak haar hoofd om de hoek van de deur.

‘Ja?’

‘Hallo.’

‘Komt u zich inschrijven? Daarvoor hebben we een volledig dossier nodig. Met uw cv en referenties die zijn ondertekend door uw voormalige werkgevers.’

‘Nee, nee. Ik kom voor mijn kinderen. Ik zoek een nanny.’

Het gezicht van de vrouw veranderde compleet. Ze leek blij dat er een klant kwam en was duidelijk in verlegenheid gebracht door haar eerdere minachting. Maar hoe had ze kunnen weten dat deze vermoeid ogende vrouw, met haar volle bos krullen, de moeder was van het mooie kleine meisje dat op de stoep stond te jengelen?

Myriam boog zich over de dikke catalogus die de vrouw voor haar open sloeg. ‘Gaat u toch zitten,’ zei ze uitnodigend. Tientallen foto’s van vrouwen, voor het merendeel Afrikaanse of Filipijnse, trokken aan Myriams ogen voorbij. Mila vond het leuk. Ze zei: ‘Die is lelijk, hè?’ Haar moeder gaf haar een standje en keerde met een bedrukt gezicht terug naar de onscherpe, slecht gekadreeerde portretten, waar geen enkele vrouw lachend op stond.

De bazin mocht ze meteen al niet. Haar gehuichel, haar bolle, blozende gezicht, het goedkope sjaaltje om haar hals. Haar on-

verbloemde racisme van zo-even. Alles maakte dat ze weg wilde. Dus gaf Myriam haar een hand en beloofde dat ze er met haar man over zou praten, maar ze ging er nooit meer naartoe. In plaats daarvan hing ze zelf een advertentietje op, in de winkels in de buurt. Op advies van een vriendin overstelpte ze websites met advertenties waarin nadrukkelijk stond dat het DRINGEND was. Na een week hadden ze zes telefoontjes gehad.

Myriam kijkt uit naar een nanny alsof die de Verlosser is, ook al is ze panisch bij de gedachte dat ze haar kinderen aan een ander moet overlaten. Zij weet alles van ze en die kennis zou ze geheim willen houden. Ze weet wat ze fijn vinden en kent hun hebbeligheden. Ze heeft het onmiddellijk door als een van de twee ziek is of verdriet heeft. Nog nooit heeft ze hen uit het oog verloren, ervan overtuigd dat niemand hen zo goed kan beschermen als zij.

Sinds hun geboorte is ze overal bang voor. Ze is vooral bang dat ze dood zullen gaan. Daar praat ze nooit over, niet met haar vrienden en ook niet met Paul, maar ze weet zeker dat zij ook allemaal zulke gedachten hebben gehad. Ze is ervan overtuigd dat het hun, net als haar, is overkomen dat ze naar hun slapende kinderen stonden te kijken terwijl ze zich afvroegen wat het met hen zou doen als dat lichaampje daar een lijk was, als die dichte oogjes voor altijd gesloten waren. Ze kan er niets aan doen. Bij haar vanbinnen buitelen afschuwelijke tafereelen over elkaar heen, die ze verjaagt door haar hoofd te schudden, gebeden op te dreunen en hout of de van haar moeder geërfde hand van Fatima aan te raken. Ze bezweert het lot, ziekte, ongelukken en de perverse honger van roofdieren. 's Nachts droomt ze dat ze plotseling zijn verdwenen in een onverschillige menigte. Ze schreeuwt: 'Waar zijn mijn kinderen?', maar de mensen lachen. Ze denken dat ze gek is.